

Arastırma Makalesi

‘Çalışma Soruları’ Kitaplarındaki Sosyal Bilgiler Dersi Sorularının Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi

An Analysis of Social Studies Course Questions in ‘Study Questions’ Books According To The Revised Bloom Taxonomy

<p>Gizem KAYA ÖKSÜZ Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Uzmanı Gazi Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü gizemkayaoksuz@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-8397-9389</p>	<p>Fitnat GÜRGİL ULUSOY Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü fgurgil@gazi.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-3322-1438</p>
---	--

Makale Geliş Tarihi	Makale Kabul Tarihi
02.08.2024	18.12.2024

Öz

Bloom Taksonomisinin [BT] amacı, eğitim hedeflerinin aşamalı ve hiyerarşik bir şekilde sınıflandırılmasıdır. BT, Benjamin Bloom tarafından 1956 yılında oluşturulmuştur. Anderson ve arkadaşları, 2001 yılında BT’yi bilgi birikimi boyutu ve bilişsel süreç boyutu olarak iki boyutlu olarak düzenleyerek Yenilenmiş Bloom Taksonomisi [YBT] adıyla yayınlamışlardır. Bu araştırmanın amacı, Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] tarafından 2022-2023 eğitim ve öğretim yılında 4., 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde okullara dağıtılan ‘Çalışma Soruları’ isimli kitaplardaki sosyal bilgiler dersi sorularının YBT’ye göre incelenmesidir. Araştırmanın veri kaynağını; 4. sınıf düzeyinde 2, 5. sınıf düzeyinde 1, 6. sınıf düzeyinde 1 ve 7. sınıf düzeyinde 1 olmak üzere toplam 5 kitapta yer alan 741 çoktan seçmeli soru oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tercih edilerek veriler betimsel analizle değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, tüm sınıf düzeylerinde bilgi birikimi boyutunda en fazla ilişkilendirme, olgusal/özel ayrıntı ve öğelerin bilgisi boyutu ile yapılmıştır. Bilişsel süreç boyutunda ise yine tüm sınıf düzeylerinde en fazla ilişkilendirme hatırlama/tanıma boyutu ile yapılmıştır. ‘Çalışma Soruları’ isimli kitaplardaki sosyal bilgiler dersi sorularının YBT’ye göre alt düzeyi temsil ettiği sonucuna ulaşılmıştır. ‘Çalışma Soruları’ kitaplarında üst düzey bilişsel boyutları ölçen daha fazla sayıda sorunun hazırlanması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, Bloom Taksonomisi, Yenilenmiş Bloom Taksonomisi, çalışma soruları kitabı, nitel araştırma.

Abstract

The aim of Bloom’s Taxonomy [BT] is to classify educational objectives in a progressive and hierarchical manner. BT was created by Benjamin Bloom in 1956. In 2001, Anderson et al. organized BT in two dimensions as knowledge and cognitive process dimensions and published it as the Revised Bloom’s Taxonomy [RBT]. The aim of this study is to examine the social studies course questions in the books titled ‘Study Questions’ distributed to schools at the 4th, 5th, 6th and 7th grade level in the 2022-2023 academic year by the Ministry of National Education [MoNE] according to the RBT. The data source of the study consists of 741 multiple-choice questions in a total of 5 books, 2 at the 4th grade level, 1 at the 5th grade level, 1 at the 6th grade level and 1 at the 7th grade level. In the study, document analysis, one of the qualitative research methods, was preferred and the data were evaluated by descriptive analysis. As a result of the research, in all grade levels, the most associations in the knowledge accumulation dimension were made with the knowledge of factual/specific details and elements. In the cognitive process dimension, the most associations were made with the recall/recognition dimension at all grade levels. It was concluded that the social studies course questions in the ‘Study

Önerilen Atıf /Suggested Citation

Kaya Öksüz, G. & Gürgül Ulusoy, F., 2025, ‘Çalışma Soruları’ Kitaplarındaki Sosyal Bilgiler Dersi Sorularının Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 60(1), 44-61.

Questions' books represent the lower level according to the RBT. It was suggested that more questions measuring higher level cognitive dimensions should be prepared in 'Study Questions' books.

Key Words: Social studies, Bloom's Taxonomy, Revised Bloom's Taxonomy, study questions book, qualitative research.

1. Giriş

I. Endüstri Devriminden IV. Endüstri Devrimini yaşadığımız günümüze kadar insanoğlunun yaşam standardı büyük bir değişim sürecinden geçmiştir. Her ne kadar dijital dönüşüm sürecinin farklı alanlara (finans, sağlık, lojistik vb.) etkisinin yoğun olduğu söylene de eğitim sistemlerinin nispeten bu dönüşüm sürecinde yeterince yararlanmadığı söylenebilir. Demir'e (2018) göre I. Endüstri Devrimi'ne de kaynaklık eden Sanayi Devrimi eğitim kurumlarının oluşmasına katkı sağlamıştır ve eğitim sistemleri hem fiziksel hem de düşünsel anlamda hâlâ Sanayi Devrimi'ndeki standartları korumaktadır. Buna göre eğitim, mekânsal olarak okullarda verilirken; öğretim içeriği de öğretim programları rehber alınarak şekillendirilmektedir. Yakar'a göre (2016, s. 2) öğretim programları "öğrenenlerin öğrenme deneyimlerine yön vermek, ihtiyaç duyulan bilgi, değer ve becerileri kazanmaları ve bütüncül bir biçimde gelişimlerini sağlamak için öğrenenlere rehberlik etmek amaçlarıyla geliştirilir ve uygulanır". Ders kitaplarının hazırlanmasında kullanılan rehber niteliğindeki öğretim programları dört ana bileşenden oluşur. Bunlar hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme-değerlendirmedir (Demirel, 2010, s. 5). Bu ana bileşenler hem birbirlerini hem de hazırlanacak olan ders kitapları ile basılı ve dijital derse yardımcı kaynakları doğrudan etkilemektedir. "Hedefler, diğer öğelere başlangıç noktası olma özelliği taşıdığından ayrı bir öneme sahiptir" (Bümen, 2006, s. 3). Öğretim programlarının anahtarı olan hedeflerin belirlenmesi sürecine yardımcı olmak üzere; 1956 yılında Amerikalı eğitim psikoloğu Benjamin Samuel Bloom editörlüğünde, "The Taxonomy of Educational Objectives, The Classification of Educational Goals, Handbook I: Cognitive Domain" adında bir kitap yayımlanmıştır. Bloom, farklı alanlarda hazırlanan hedeflerin ilgili alana hizmet edecek şekilde hazırlanmış olup olmadığının bir taksonomi aracılığı ile belirlenmesi gerektiğini savunmuştur (Anderson, Krathwohl, Airasian, Cruikshank, Mayer, Pintrich, & Wittrock, 2001, s. xxx). Bloom Taksonomisi [BT] ile amaçlanan, eğitim hedeflerinin aşamalı ve hiyerarşik bir şekilde sınıflandırılmasıdır (Anderson ve ark., 2001). BT, bilişsel alanla ilgili altı ana basamağa sahiptir ve bu basamaklar; bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme'dir. BT'nin basamakları Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1: Bloom Taksonomisi.

BT, yıllar boyunca dünya çapında büyük ilgi görmüş ve pek çok çalışmanın da konusu olmuştur (Tutkun, Demirtaş, Arslan ve Gür Erdoğan, 2015). Bloom'un çalışma arkadaşları ve öğrencilerinden oluşan bir araştırma grubu, bu taksonominin güncellenmesi gerekliliği üzerine çalışmalar yapmıştır. Anderson ve ark. (2001), bu güncelleme ihtiyacının sebeplerini, taksonominin yayınlandığı dönem için önemli bir eser olmasının yanı sıra, günümüz eğitimcileri için de geçerliliğini koruması ve toplumsal değişimlere bağlı olarak eğitim alanında meydana gelen bilgi, düşünce ve uygulama değişikliklerine uyum sağlama gerekliliği olarak ifade etmektedirler. Bu görüşler doğrultusunda, 2001 yılında "A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives" adlı kitap yayımlanmış ve Yenilenmiş Bloom Taksonomisi [YBT] kamuoyuna tanıtılmıştır. BT ve YBT arasındaki en büyük fark; BT yalnızca bilişsel alanı içerirken, YBT'nin Bilişsel Süreç Boyutu ve Bilgi Birikimi Boyutu olarak iki farklı boyutu kapsamaktadır (Krathwohl, 2021). Krathwohl'a (2021) göre, bilgi basamağının hem isim hem de fiil olarak ele alınması BT için önemli bir sınırlılıktır. Yazara göre, hedefler hem isim (bilgi birikimi) hem de fiil (bilişsel süreç) yapılarından oluşmaktadır. Bu nedenle, YBT'de bilgi basamağının isim yapısı fiil yapısından ayrılarak yeniden düzenlenmiştir. YBT, öğrenme ve öğretme süreçlerini daha etkili bir şekilde yönlendirmek için tasarlanmış bir

sınıflamadır da denebilir (Kaya Öksüz, 2024, s. 4). YBT'nin Bilgi Birikimi Boyutunun yapısı Tablo 1'de, Bilişsel Süreç Boyutunun yapısı Tablo 2'de ve sınıflama (taksonomi, belirtke) durumu Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 1: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi'nin Bilgi Birikimi Boyutu

A. Olgusal Bilgi: Bir konu alanını tanımış, o alandaki problemleri çözebilen bir öğrencinin bilmesi zorunlu olan temel öğelerdir.	AA. Terimlerin bilgisi AB. Özel ayrıntı ve öğelerin bilgisi
B. Kavramsal Bilgi: Geniş bir yapının temel öğeleri arasında bulunan ve bu yapıyı oluşturan öğelerin birlikte hareket etmesini sağlayan ilişkilerdir.	BA. Sınıflamalar ve sınıfların bilgisi BB. İlkeler ve genellemelerin bilgisi BC. Kuram, model ve yapıların bilgisi
C. İşlemsel Bilgi: Bir şeyin “nasıl yapılacağı” bilgisidir. Araştırma yöntemleri; beceri, algoritma, teknik ve yöntemlerden nasıl yararlanılacağına ilişkin ölçütler.	CA. Alana özel beceri ve algoritmaların bilgisi CB. Alana özel teknik ve yöntemlerin bilgisi CC. Uygun yöntemlerin hangi durumlarda kullanılacağına ilişkin ölçütlerin bilgisi
D. Üstbilişsel Bilgi: Genelde biliş ile ilgili bilgi, kişinin kendi bilişinin farkında ve onunla ilgili bilgi sahibi olması.	DA. Stratejik bilgi DB. Uygun bağlam ve koşullarla ilgili olanlar da dahil olmak üzere, bilişsel görevlerle ilgili bilgi DC. Kendi kendisi hakkında bilgi

Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (Eds.) (2010). *Öğrenme öğretim ve değerlendirme ile ilgili bir sınıflama: Bloom'un eğitimin hedefleri ile ilgili sınıflamasının güncelleştirilmiş biçimi* içinde (s. 59) (D. A. Özçelik, Çev.). Ankara: Pegem Yayınları.

Tablo 2: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi'nin Bilişsel Süreç Boyutunun Yapısı

1. Hatırlama: Bilgiyi uzun süreli bellekten geri getirme.	1.1. Tanıma
	1.2. Hatırlama
2. Anlama: Sözlü veya yazılı olarak ya da grafik biçimde sunulan eğitim iletilerinden anlam çıkarma [kavrama].	2.1. Yorumlama
	2.2. Örneklendirme
	2.3. Sınıflama
	2.4. Özetleme
	2.5. Sonuç çıkarma
3. Uygulama: Verilen durumda bir işlemi uygulama ve ondan yararlanma.	2.6. Karşılaştırma
	2.7. Açıklama
	3.1. Yapma
4. Çözümleme: Materyali onu oluşturan parçalara ayırma, parçaların birbiriyle ve materyalin bütünüyle nasıl bir ilişki içinde olduğunu belirleme.	3.2. Yararlanma
	4.1. Ayırıştırma
	4.2. Örgütlenme
5. Değerlendirme: Ölçütler ve standartlara dayalı yargılara ulaşma.	4.3. İrdeleme
	5.1. Denetleme
6. Yaratma: Elemanları yeni bir örüntü veya yapıya göre birleştirerek bütünlük ve işlevsel bir bütün ortaya koyma.	5.2. Eleştirme
	6.1. Oluşturma
	6.2. Planlama
	6.3. Üretme

Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (Eds.) (2010). *Öğrenme öğretim ve değerlendirme ile ilgili bir sınıflama: Bloom'un eğitimin hedefleri ile ilgili sınıflamasının güncelleştirilmiş biçimi* içinde (s. 86-88) (D. A. Özçelik, Çev.). Ankara: Pegem Yayınları.

Tablo 3: Sınıflama (Taksonomi, Belirtke) Durumu

Bilgi Birikimi Boyutu	Bilişsel Süreç Boyutu					
	1.Hatırlama	2.Anlama	3.Uygulama	4.Çözümleme	5.Değerlendirme	6.Yaratma
A. Olgusal Bilgi						
B. Kavramsal Bilgi						
C. İşlemsel Bilgi						
D. Üstbilişsel Bilgi						

Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (Eds.) (2010). *Öğrenme öğretim ve değerlendirme ile ilgili bir sınıflama: Bloom'un eğitimin hedefleri ile ilgili sınıflamasının güncelleştirilmiş biçimi* içinde (s. 36) (D. A. Özçelik, Çev.). Ankara: Pegem Yayınları.

Alanyazın incelendiğinde sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarını YBT kapsamında ele alan çalışmalara rastlanmak mümkündür. Bayer (2019) 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan mekân algılama ve konum analizi becerilerini YBT'ye göre incelerken, Ceylan (2019) ise sosyal bilgiler öğretim programı, 7. sınıf ders kitabı ve çalışma kitabını YBT kapsamında incelemiştir. Özkaral (2019) ise yine 7. sınıf ders kitabında yer alan soruları üst düzey düşünme becerileri bakımından ele almıştır. Benzer şekilde Kayacan (2021) da 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan soruları YBT açısından ele almıştır. Büken (2021) de öğretim programı ile ders kitaplarındaki coğrafya kazanım ve etkinlikleri YBT'ye göre incelemiştir. Elbay (2023) ise dört özel yayınevine ait 4., 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler kitaplarını kazanım ve ünite değerlendirme soruları bağlamında YBT'ye göre incelemiştir. Alanyazın incelendiğinde 'Çalışma Soruları' kitabında yer alan sosyal bilgiler dersi sorularını YBT'ye göre araştıran bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Näsström (2009) YBT'nin öğretim materyallerinin değerlendirilmesinde önemli bir araç olduğunu vurgulamaktadır. Öğretim materyallerinin, YBT'ye veya dünyada kabul görmüş diğer yaklaşım, model ve taksonomilere göre incelendiği bu tür çalışmalar, eğitim politikalarının ve uygulamalarının bilimsel temellere dayandırılmasına olanak tanıyabilir. Bu anlamda öğretim sürecinde kullanılan 'Çalışma Soruları' kitaplarında yer alan sosyal bilgiler dersine ait soruların YBT'nin Bilgi Birikimi ve Bilişsel Süreç Boyutlarına göre incelenmesinin; öğretmenler, program geliştiriciler ve politika yapımcılar için fikir verebileceği düşünülmektedir.

2. Amaç ve Yöntem

2.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; MEB tarafından 2022-2023 eğitim ve öğretim yılında 4., 5., 6. ve 7. sınıf düzeylerinde okullara dağıtılan 'Çalışma Soruları' isimli kitaplarındaki sosyal bilgiler dersi sorularının YBT'ye göre incelenmesidir. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Dördüncü sınıf 'Çalışma Soruları' kitaplarında yer alan sosyal bilgiler dersine ait soruların YBT'nin Bilgi Birikimi ve Bilişsel Süreç Boyutlarına göre dağılımı nasıldır?
2. Beşinci sınıf 'Çalışma Soruları' kitabında yer alan sosyal bilgiler dersine ait soruların YBT'nin Bilgi Birikimi ve Bilişsel Süreç Boyutlarına göre dağılımı nasıldır?
3. Altıncı sınıf 'Çalışma Soruları' kitabında yer alan sosyal bilgiler dersine ait soruların YBT'nin Bilgi Birikimi ve Bilişsel Süreç Boyutlarına göre dağılımı nasıldır?
4. Yedinci sınıf 'Çalışma Soruları' kitabında yer alan sosyal bilgiler dersine ait soruların YBT'nin Bilgi Birikimi ve Bilişsel Süreç Boyutlarına göre dağılımı nasıldır?

2.2. Yöntem

Araştırmada, nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Bu doğrultuda araştırmada, nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması kullanılmıştır. Literatürde durum çalışması; örnek olay, vaka çalışması gibi farklı

isimlerle de ele alınabilmektedir. Yin (2002)'e göre durum çalışmaları “*nasıl ve niçin sorularını temel alan, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinliğine incelemesine olanak veren bir araştırma yöntemidir*” (Akt. Sığırı, 2018, s. 161). Merriam'a (2009) göre de durum çalışmasında ele alınan konunun derinlemesine incelenmesi ve betimlenmesi söz konusudur. Yazara göre durum; bir kişi, grup, topluluk, kurum ya da program olabilir. Önemli olan durum olarak ele alınan konunun sınırlarının iyi belirlenmiş olmasıdır. Bu araştırmada durum olarak ele alınan unsur ‘Çalışma Soruları’ kitaplarında yer alan sosyal bilgiler dersine ait sorulardır. Türkiye’de bir devlet üniversitesinin etik komisyonu tarafından 13.12.2022 tarih ve 21 sayılı toplantıda çalışmanın etik uygunluğu oy birliği ile karar verilmiş ve 2022-1394 araştırma kodu ile kabul edilmiştir.

2.2.1. Veri Kaynağı ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri kaynağını; 4. sınıf düzeyinde iki, 5. sınıf düzeyinde bir, 6. sınıf düzeyinde bir ve 7. sınıf düzeyinde bir olmak üzere toplam beş kitapta yer alan 741 çoktan seçmeli soru oluşturmaktadır. Veri kaynaklarına MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü resmi internet sitesi E-Kitaplar/Temel Eğitim Kitapları başlığı altından 06/08/2022 tarihinde erişilmiştir.

2.2.2. Verilerin Analizi

Bu araştırmada elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Strauss ve Corbin (2015) nitel verileri içerik ve betimsel analiz şeklinde iki ana başlık altında ele almaktadır. Betimsel analiz yaklaşımına göre, elde edilen veriler önceden tanımlanmış temalara göre düzenlenip yorumlanmakta ve bu bulgular, okuyucuya sunulmaktadır. Betimsel analiz sürecinde ilk olarak verilerin hangi kavramsal çerçevede yer alacağı belirlenerek bir yapı oluşturulmuştur. Bu araştırmada YBT çerçeve olarak belirlenmiştir. Ardından belirlenen çerçeveye uygun olarak veriler, incelenerek analiz edilmiştir. Daha sonra veriler tablolaştırılarak düzenlenmiş ve doğrudan alıntı örnekleri ile birlikte sunulmuştur. Verilerin tablolaştırılırken bilgi birikimi alt boyutlarının isimlerinin uzunluğu dolayısıyla kelimelerin baş harfleri kullanılarak kısaltma yapılmıştır. Bu kısaltmaların tam isimleri Tablo 4’te sunulmuştur. Son olarak da elde edilen bulgular araştırmacılar tarafından yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 239-240).

Tablo 4: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi’nin Kısaltmaları

OB: Olgusal Bilgi	TB: Terimlerin bilgisi
	ÖAÖB: Özel ayrıntı ve öğelerin bilgisi
KB: Kavramsal Bilgi	SSB: Sınıflamalar ve sınıfların bilgisi
	İGB: İlkeler ve genellemelerin bilgisi
	KMY: Kuram, model ve yapıların bilgisi
İB: İşlemsel Bilgi	AÖBAAB: Alana özel beceri ve algoritmaların bilgisi
	AÖTYB: Alana özel teknik ve yöntemlerin bilgisi
	UYHDKBIÖB: Uygun yöntemlerin hangi durumlarda kullanılacağına belirlenmesine ilişkin ölçütlerin bilgisi
ÜB: Üstbilişsel Bilgi	SB: Stratejik bilgi
	UBKİODOÜBGİB: Uygun bağlam ve koşullarla ilgili olanlar da dahil olmak üzere, bilişsel görevlerle ilgili bilgi
	KKHB: Kendi kendisi hakkında bilgi

2.2.3. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada geçerliği artırmak adına ayrıntılı tanımlamalara gidilmeye çalışılmıştır. Ayrıca araştırmada uzman görüşlerine başvurulmuştur. Analize ilişkin doğrudan alıntılarla bulguların teyit edilebilirliği sağlanmaya çalışılmıştır. Bunlardan hariç ‘Çalışma Soruları’ kitaplarındaki sorular, hem araştırmacının kendisi hem de bir sosyal bilgiler eğitimcisi tarafından farklı zamanlarda ayrı ayrı incelenerek analiz edilmiştir. Veri analizinin güvenilirliği, Miles ve Huberman (1994, s. 64) tarafından önerilen [Görüş birliği/(Görüş birliği + Görüş ayrılığı) x 100] formül kullanılarak hesaplanmıştır. Bu çalışmadaki verilerde, araştırmacı ve sosyal bilgiler eğitimcisi arasındaki uyum oranı %91,48 olarak belirlenmiştir.

3. Bulgular

Bu bölümde, MEB tarafından 2022-2023 eğitim ve öğretim yılında 4, 5, 6 ve 7. sınıf düzeylerinde okullara dağıtılan ‘Çalışma Soruları’ isimli kitaplarında yer alan sosyal bilgiler dersi sorularının YBT’ye göre incelenmesine ilişkin bulgulara yer verilmektedir.

3.1.4. Sınıf Çalışma Soruları Kitabında Yer Alan Sosyal Bilgiler Dersine Ait Soruların YBT’nin Bilgi Birikimi ve Bilişsel Süreç Boyutlarına Göre Dağılımı

Tablo 5: 4. sınıf ‘Çalışma Soruları’ kitabında yer alan sosyal bilgiler dersine ait soruların Yenilenmiş Bloom Taksonomisi’nin bilgi birikimi ve bilişsel süreç boyutlarına göre incelenmesine ait bulgular

Bilgi Birikimi Boyutu	Bilişsel Süreç Boyutu	Alt Düzey Bilişsel Alanlar								Üst Düzey Bilişsel Alanlar					Toplam						
		Hatırlama		Anlama				Uygulama		Çözümleme		Değerlendirme		Yaratma							
		Tanıma	Hatırlama	Yorumlama	Örneklendirme	Sınıflama	Özetleme	Sonuç çıkarma	Karşılaştırma	Açıklama	Yapma	Yararlanma	Ayrıştırma	Örgütlenme		İrdeleme	Denetleme	Eleştirme	Oluşturma	Planlama	Üretme
OB	TB	9	7	1	1	2						1									21
	ÖAÖB	107	31	6	34	14	1	10	6			1	1								211
KB	SSB	12	3	5	69	7		9	2						1						108
	İGB	23	1	2	18			3	1			1			1						50
İB	KMYB																				
	AÖBAAB		8			1		2	23						7						41
ÜB	AÖTYB	2																			2
	UYHDKBİÖB																				
ÜB	SB																				
	UBKİODOÜB																				
ÜB	GİB																				
	KKHB																				
Toplam		153	50	13	122	23	1	26	9	23		3	1	9							433

Tablo 5’te dördüncü sınıf ‘Çalışma Soruları’ kitabında yer alan sosyal bilgiler dersine ait 433 sorunun YBT’nin Bilgi Birikimi ve Bilişsel Süreç Boyutlarına göre dağılımlarına yer verilmiştir. Tablo 5’e göre 433 sorunun 233’ü Bilgi Birikimi Boyutu açısından olgusal basamağı temsil etmektedir. Yine Tablo 5’e göre olgusal basamaktan sonra en fazla soru, kavramsal basamakta (f=158) yer almaktadır. Ayrıca üstbilişsel basamağa yönelik 4. sınıf düzeyinde soru bulunmamaktadır. Bilişsel Süreç Boyutu açısından Tablo 5’e baktığımızda ise soruların yoğun olarak alt düzey bilişsel alanlar basamağında yer aldığı; buna karşın üst düzey bilişsel alanlar basamağına yönelik yalnızca 13 soruya yer verildiği tespit edilmiştir. 4. sınıf düzeyinde olgusal/özel ayrıntı ve öğelerin bilgisi boyutu ve hatırlama/tanıma düzeyi ile ilişkilendirilen bir soru örneği Şekil 2’de sunulmuştur:

Kurtuluş Savaşı'nda Doğu Anadolu'yu Ermenilerden kurtaran komutan, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mustafa Kemal Paşa
- B) Kâzım Karabekir Paşa
- C) Fevzi Paşa
- D) İsmet Paşa

Şekil 2: MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2022). 4 çalışma soruları 1. (s. 166). Erişim Adresi: <https://cdn.eba.gov.tr/yardimcikaynaklar/2022/01/odsgm/ekitap/calisma/4calisma1.pdf>

4. sınıf düzeyinde kavramsal/sınıflamalar ve sınıfların bilgisi boyutu ve anlama/sınıflama düzeyi ile ilişkilendirilen bir soru örneği Şekil 3'te sunulmuştur:

Misafirlere kahve ikram etmek, bayramlarda büyüklerin ellerini öpmek, hastaları ziyaret etmek millî kültürümüzü yansıtan öğelerdendir.

Verilen örnekler hangi kültürel unsurumuza aittir?

- A) El sanatları
- B) Mimarî yapılar
- C) Gelenek ve görenekler
- D) Halk oyunları

Şekil 3: MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2022). 4 çalışma soruları 1. (s. 182). Erişim Adresi: <https://cdn.eba.gov.tr/yardimcikaynaklar/2022/01/odsgm/ekitap/calisma/4calisma1.pdf>

3.2. 5. Sınıf Çalışma Soruları Kitabında Yer Alan Sosyal Bilgiler Dersine Ait Soruların YBT'nin Bilgi Birikimi ve Bilişsel Süreç Boyutlarına Göre Dağılımı

Tablo 6: 5. sınıf 'Çalışma Soruları' kitabında yer alan sosyal bilgiler dersine ait soruların Yenilenmiş Bloom Taksonomisi'nin bilgi birikimi ve bilişsel süreç boyutlarına göre incelenmesine ait bulgular

Bilgi Birikimi Boyutu	Bilişsel Süreç Boyutu	Alt Düzey Bilişsel Alanlar								Üst Düzey Bilişsel Alanlar					Toplam						
		Hatırlama		Anlama				Uygulama		Değerlendirme			Yaratma								
		Tanıma	Hatırlama	Yorumlama	Örneklendirme	Sınıflama	Özetleme	Sonuç çıkarma	Karşılaştırma	Açıklama	Yapma	Yararlanma		Ayrıştırma		Örgütleme	İrdeleme	Denetleme	Eleştirme	Oluşturma	Planlama
OB	TB	14			1	1															16
OB	ÖAÖB	18			5	12	5	1	2	2			3								48
KB	SSB	6			3	8	9	1	1	1											29
KB	İGB	5			3	1	1			1											11
KB	KMYB																				
İB	AÖBAAB			1																	1
İB	AÖTYB																				
İB	UYHDKBIÖB																				
İB	SB																				
ÜB	UBKİODOÜB																				
ÜB	GİB																				
ÜB	KKHB																				
	Toplam	43		1	12	22	15	2	3	4			3								105

Tablo 6'da beşinci sınıf 'Çalışma Soruları' kitabında yer alan sosyal bilgiler dersine ait 105 sorunun YBT'nin Bilgi Birikimi ve Bilişsel Süreç Boyutlarına göre dağılımları sunulmuştur. Bilgi Birikimi Boyutu açısından en fazla sorunun olgusal bilgi birikimi boyutunda (f=64) olduğu; onu kavramsal bilgi birikimi boyutunun (f=40) izlediği belirlenmiştir. Buna karşın 5. sınıf düzeyinde üstbilişsel bilgi birikimi boyutunu temsilen soru sorulmadığı da belirlenmiştir. 5. sınıf sosyal bilgiler dersi soruları, Bilişsel Süreç Boyutu açısından incelendiğinde ise 105 sorudan 102'sinin alt düzey bilişsel alanlar basamağında yer aldığı tespit edilmiştir. Üst düzey bilişsel alanlar basamağında ise yalnızca çözümlenme basamağını temsilen 3 sorunun yer aldığı belirlenmiştir.

5. sınıf düzeyinde olgusal/özel ayrıntı ve öğelerin bilgisi boyutu ve hatırlama/tanıma düzeyi ile ilişkilendirilen bir soru örneği Şekil 4'te sunulmuştur:

Aşağıdakilerden hangisi ile "tarihî devirler" in başladığı kabul edilir?

A) İlk yazılı kanunların yapılmasıyla
B) Tarımın başlamasıyla
C) Yazının kullanılmasıyla
D) Zigguratların inşa edilmesiyle

Şekil 4: MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2022). 5 çalışma soruları. (s. 106). Erişim Adresi: <https://cdn.eba.gov.tr/yarimcikaynaklar/2022/01/odsgm/ekitap/calisma/5calisma.pdf>

5. sınıf düzeyinde olgusal/terimler bilgisi boyutu ve hatırlama/tanıma düzeyi ile ilişkilendirilen bir soru örneği Şekil 5’te sunulmuştur:

Karların erimesi ve yağmurun fazla yağması sonucunda su kaynaklarının seviyesi yükselir. Bu suların geçtiği yerlere zarar vermesiyle - - - meydana gelir. Bu afet sonucunda akar-sular ve barajlar taşabilir.

Bu metinde boş bırakılan yere aşağıdaki-lerden hangisi getirilmelidir?

A) sel   B) erozyon
C) heyelan   D) çığ

Şekil 5: MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2022). 5 çalışma soruları. (s. 116). Erişim Adresi: <https://cdn.eba.gov.tr/yardimcikaynaklar/2022/01/odsgm/ekitap/calisma/5calisma.pdf>

3.3.6. Sınıf Çalışma Soruları Kitabında Yer Alan Sosyal Bilgiler Dersine Ait Soruların YBT’nin Bilgi Birikimi ve Bilişsel Süreç Boyutlarına Göre Dağılımı

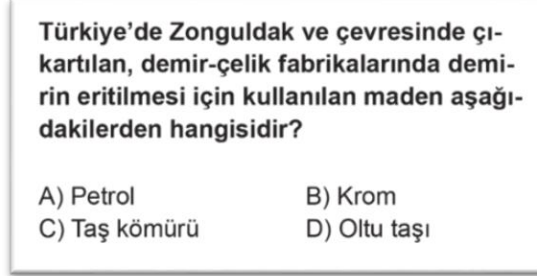
Tablo 7: 6. sınıf ‘Çalışma Soruları’ kitabında yer alan sosyal bilgiler dersine ait soruların Yenilenmiş Bloom Taksonomisi’nin bilgi birikimi ve bilişsel süreç boyutlarına göre incelenmesine ait bulgular

Bilgi Birikimi Boyutu	Bilişsel Süreç Boyutu	Alt Düzey Bilişsel Alanlar										Üst Düzey Bilişsel Alanlar					Toplam				
		Hatırlama		Anlama				Uygulama		Çözümleme		Değerlendirme		Yaratma							
		Tanıma	Hatırlama	Yorumlama	Örneklendirme	Sınıflama	Özetleme	Sonuç çıkarma	Karşılaştırma	Açıklama	Yapma	Yararlanma	Ayrıştırma	Örgütlenme	İrdeleme	Denetleme		Eleştirme	Oluşturma	Planlama	Üretme
OB	TB	4			1	1															6
	ÖAÖB	34	3	1	10	10	1		1			3									63
	SSB	7			1	7	1		1												17
KB	İGB	1	1	1	3		2		1												9
	KMYB																				
İB	AÖBAAB	3									1										4
	AÖTYB	2																			2
	UYHDKBİÖB																				
ÜB	SB																				
	UBKİODOÜB																				
	GİB																				
	KKHB																				
	Toplam	51	4	4	21	11	3	1	2	1	3										101

Tablo 7’de altıncı sınıf ‘Çalışma Soruları’ kitabında yer alan sosyal bilgiler dersine ait 101 sorunun YBT’nin Bilgi Birikimi ve Bilişsel Süreç Boyutlarına göre dağılımları gösterilmiştir. Bilgi Birikimi Boyutu açısından en fazla sorunun olgusal bilgi birikimi boyutunda (f=69) olduğu; onu kavramsal bilgi birikimi boyutunun (f=26) ve işlemsel bilgi birikimi boyutunun (f=6) izlediği belirlenmiştir. Tablo 7 incelendiğinde altıncı sınıf

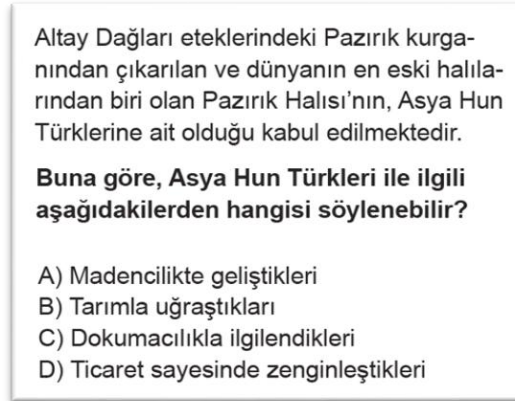
düzeyinde üstbilişsel bilgi birikimi boyutunu temsilen hiç soru sorulmadığı da görülmektedir. 6. sınıf sosyal bilgiler dersi soruları, Bilişsel Süreç Boyutu açısından incelendiğinde ise 101 sorudan 98'inin alt düzey bilişsel alanlar basamağında yer aldığı tespit edilmiştir. Üst düzey bilişsel alanlar basamağında ise yalnızca çözümleme basamağını temsilen 3 sorunun yer aldığı görülmüştür.

6. sınıf düzeyinde olgusal/özel ayrıntı ve öğelerin bilgisi boyutu ve hatırlama/tanıma düzeyi ile ilişkilendirilen bir soru örneği Şekil 6'da sunulmuştur:

Şekil 6: MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2022). 6 çalışma soruları. (s. 112). Erişim Adresi: <https://cdn.eba.gov.tr/yardimcikaynaklar/2022/01/odsgm/ekitap/calisma/6calisma.pdf>

6. sınıf düzeyinde olgusal/özel ayrıntı ve öğelerin bilgisi boyutu ve anlama/özetleme düzeyi ile ilişkilendirilen bir soru örneği Şekil 7'de sunulmuştur:

Şekil 7: MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2022). 6 çalışma soruları. (s. 105). Erişim Adresi: <https://cdn.eba.gov.tr/yardimcikaynaklar/2022/01/odsgm/ekitap/calisma/6calisma.pdf>

3.4. 7. Sınıf Çalışma Soruları Kitabında Yer Alan Sosyal Bilgiler Dersine Ait Soruların YBT'nin Bilgi Birikimi ve Bilişsel Süreç Boyutlarına Göre Dağılımı

Tablo 8: 7. sınıf 'Çalışma Soruları' kitabında yer alan sosyal bilgiler dersine ait soruların Yenilenmiş Bloom Taksonomisi'nin bilgi birikimi ve bilişsel süreç boyutlarına göre incelenmesine ait bulgular

Bilgi Birikimi Boyutu	Bilişsel Süreç Boyutu	Alt Düzey Bilişsel Alanlar								Üst Düzey Bilişsel Alanlar					Toplam						
		Hatırlama		Anlama				Uygulama		Çözümleme		Değerlendirme	Yaratma								
		Tanıma	Hatırlama	Yorumlama	Örneklendirme	Sınıflama	Özetleme	Sonuç çıkarma	Karşılaştırma	Açıklama	Yapma	Yaratılama	Ayrıştırma	Örgütlenme		İrdeleme	Denetleme	Eleştirme	Oluşturma	Planlama	Üretme
OB	TB	6			2																8
	ÖAÖB	23			1	19	2			5		1									51
KB	SSB	6			4	14	1	1													26
	İGB	1			3	7	1	1				1									14
İB	KMYB																				
	ÖBAAB			1			1			1											3
ÜB	ÖTYB																				
	UYHDKBİÖB																				
	SB																				
ÜB	UBKİODOÜB																				
	GİB																				
	KKHB																				
	Toplam	36	1	10	40	5	2	5	1	2											102

Tablo 8'de yedinci sınıf 'Çalışma Soruları' kitabında yer alan sosyal bilgiler dersine ait 102 sorunun YBT'nin Bilgi Birikimi ve Bilişsel Süreç Boyutlarına göre dağılımlarına yer verilmiştir. Tablo 8'e göre 102 sorunun 59'u Bilgi Birikimi Boyutu açısından olgusal basmağı temsil etmektedir. Yine Tablo 8'e göre olgusal basamaktan sonra en fazla soru, kavramsal basamakta (f=40) yer almaktadır. Ayrıca üstbilişsel basamağı yönelik 7. sınıf düzeyinde de soru bulunmamaktadır. Bilişsel Süreç Boyutu açısından Tablo 8'e baktığımızda ise soruların yoğun olarak alt düzey bilişsel alanlar basamağında yer aldığı; buna karşın üst düzey bilişsel alanlar basamağına yönelik yalnızca 2 soruya yer verildiğı tespit edilmiştir.

7. sınıf düzeyinde olgusal/özel ayrıntı ve öğelerin bilgisi boyutu ve hatırlama/tanıma düzeyi ile ilişkilendirilen bir soru örneğı Şekil 8'de sunulmuştur:

Osmanlılarda "Kaptan-ı Derya" unvanı verilen ilk denizci aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kemal Reis
 B) Oruç Reis
 C) Barbaros Hayrettin Paşa
 D) Kılıç Ali Paşa

Şekil 8: MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2022). 7 çalışma soruları. (s. 105). Erişim Adresi: <https://cdn.eba.gov.tr/yarimcikaynaklar/2022/01/odsgm/ekitap/calisma/7calisma.pdf>

7. sınıf düzeyinde olgusal/özel ayrıntı ve öğelerin bilgisi boyutu ve anlama/sınıflama düzeyi ile ilişkilendirilen bir soru örneğı Şekil 9'da sunulmuştur:

Osmanlı Devleti'nde;

- Takvim-i Vekâyi Gazetesi'nin çıkarılması,
- İlk Türkçe eser basan matbaanın kurulması

gelişmeleri aşağıdaki alanların hangisi ile ilgilidir?

A) Ekonomik   B) Askerî
C) Kültürel   D) Mimari

Şekil 9: MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2022). 7 çalışma soruları. (s. 107). Erişim Adresi: <https://cdn.eba.gov.tr/yardimcikaynaklar/2022/01/odsgm/ekitap/calisma/7calisma.pdf>

Sonuç ve Öneriler

IV. Endüstri Devrimi'ni yaşamakta olduğumuz 21. yüzyılda nitelikli insan profilinde büyük değişimler yaşanmaktadır. Bu yüzyılda artık salt bilgiyi alıp depolayan gerektiğinde hatırlayıp tekrarlayan insan niteliklerinden söz edilmemektedir. Özellikle üst düzey düşünme becerileri olarak da adlandırılan yaratıcı düşünme, yansıtıcı düşünme, eleştirel düşünme, problem çözme, iş birliği, iletişim gibi beceriler bu yüzyılda ön plana çıkartılmıştır. Artık edindiği bilgiyi farklı formlara ve farklı içeriklere dönüştürebilen, yani bilginin transferini yapabilen, insan niteliklerinden söz edilmektedir. Diğer taraftan ülkemizde de benimsenen yapılandırmacı yaklaşımda öğrencilerin edindiği bilgiyi yeniden oluşturmasına vurgu yapılmaktadır (Özden, 2003). Öğretim programlarının, ders kitaplarının ve derslerde kullanılan basılı ve dijital materyallerin tamamının bu yaklaşım doğrultusunda hazırlanması beklenmektedir. Dijitalleşen dünyada ders kitapları ve yardımcı kitaplar öğrencilerin ve öğretmenlerin başvurdukları birincil kaynaklar arasında hâlâ en üst sıralardaki yerini korumaktadır (Aslan, 2010; Bulut Tutkun, 2008; Büken, 2021, Demirkaya, 2013; Doğan ve Torun, 2018; Kılıç ve Seven, 2002; Maskan, Maskan ve Atabay, 2007). 1956 yılında Bloom tarafından geliştirilen ve 2001 yılında yenilenen YBT, öğretim programları, ders kitapları, yardımcı ders kaynakları (çalışma kitabı, etkinlik kitabı vb.), merkezi sınav soruları, öğretmen yapımı sınav soruları gibi farklı alanların niteliğinin tasnifi için pek çok kez kullanılmıştır. Bu araştırmada, MEB tarafından 2022-2023 eğitim ve öğretim yılında 4, 5, 6 ve 7. sınıf düzeylerinde okullara dağıtılan 'Çalışma Soruları' isimli kitaplardaki sosyal bilgiler dersi sorularının YBT'ye göre incelenmesi amaçlanmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre 4. sınıf 'Çalışma Soruları' kitabında yer alan sosyal bilgiler dersine ait 433 sorunun, yarıdan fazlasının olgusal basamakta yer aldığı ve onu kavramsal basamakta yer alan soruların izlediği tespit edilmiştir. Bilgi birikimi boyutu açısından üstbilişsel basamakta hiçbir sorunun bulunmadığı da belirlenmiştir. Bilişsel süreç boyutu açısından ise soruların yaklaşık %8'i üst düzey basamağı temsil etmektedir. Elde edilen bulgulara göre 4. sınıf seviyesinde kullanılan 'Çalışma Soruları' kitabındaki sosyal bilgiler dersine ait soruların alt düzeyi temsil ettiği söylenebilir. Diğer bir ifadeyle özellikle 21. yüzyılın vurguladığı nitelikli insan yetiştirme amacından uzak olduğu ifade edilebilir.

5. sınıf 'Çalışma Soruları' kitabında yer alan sosyal bilgiler dersine ait 105 sorunun incelenmesi ile elde edilen bulgular ise şu şekilde özetlenebilir: Bilgi birikimi boyutu açısından 104 soru olgusal ve kavramsal basamakta yer almaktadır. Bu sorulardan sadece bir adedi işlemsel basamakta yer almıştır. Aynı kitapta yer alan sorular, Bilişsel süreç boyutu açısından değerlendirildiğinde ise üst düzey bilişsel alanlar bakımından yalnızca üç sorunun yer aldığı belirlenmiştir. Sonuç olarak 5. sınıf düzeyindeki soruların yine 4. sınıf düzeyindeki gibi yoğunlukla alt düzey sorulardan oluştuğu söylenebilir.

6. sınıf düzeyinde 'Çalışma Soruları' kitabında, sosyal bilgiler dersine ait 101 soru yer almıştır. Bilgi birikimi boyutu açısından bu sınıf düzeyinde yer alan soruların %68'i olgusal basamakta, %26'sı da kavramsal basamakta yer almaktadır. Üstbilişsel basamakta ise yine soru bulunmamaktadır. Bilişsel süreç boyutunda ise soruların %97'sinin alt düzey basamaktaki sorulardan oluştuğu sonucuna varılmıştır. Üst düzey bilişsel alanlar açısından incelendiğinde değerlendirme ve yaratma basamaklarında hiçbir sorunun bulunmadığı görülmüştür. Sonuç olarak 6. sınıf düzeyindeki soruların da alt düzey sorulara karşılık geldiği söylenebilir.

7. sınıf düzeyinde 'Çalışma Soruları' kitabında, sosyal bilgiler dersine ait 102 soru yer almıştır. Bilgi birikimi boyutu açısından bu soruların yarıdan fazlası olgusal basamağı temsil etmektedir. Üstbilişsel basamakta bu sınıf düzeyinde de soru olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bilişsel süreç boyutu açısından ise üst düzey bilişsel alanları temsilen yalnızca iki sorunun yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca üst düzey bilişsel alanlar

sınıflamasında yer alan değerlendirme ve yaratma basamaklarında hiçbir sorunun bulunmadığı da görülmüştür. YBT'ye göre 7. sınıf düzeyinde yer alan soruların da alt düzeyde kaldığı söylenebilir.

Sonuç olarak 'Çalışma Soruları' isimli kitaplardaki sosyal bilgiler dersine ait soruların YBT'ye göre hem bilgi birikimi boyutu hem de bilişsel süreç boyutu açısından alt basamaklarda olduğu tespit edilmiştir. 'Çalışma Soruları' kitabında yer alan soruların bilgi birikimi boyutu açısından genellikle, hatırlama ve anlama düzeylerinde yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Yine tüm sınıf seviyelerinde bilgi birikimi boyutu açısından üstbilişsel basamakta hiçbir soru sorulmadığı; bunun yanında bilişsel süreç boyutunda da üst düzey bilişsel alanları sembolize eden değerlendirme ve yaratma basamaklarını temsil eden hiçbir soruya yer verilmediği tespit edilmiştir.

Alanyazında 'Çalışma Soruları' kitabı üzerine doğrudan yapılmış herhangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Fakat benzer örneklem düzeyini temsil eden önceki araştırma sonuçlarının sosyal bilgiler dersine yönelik mevcut durumu göstermesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Örneğin Özdemir, Altıok ve Baki (2015) 2005 yılında yayımlanan 4-7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan kazanımları YBT'ye göre incelemiştir. Analiz sonucunda programda yer alan kazanımların alt basamaklarda yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Şanlı ve Pınar (2017) ise sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından 7. sınıf düzeyinde hazırlanmış üç farklı sınavda kullanılan soruları YBT'ye göre analiz etmiştir. Öğretmenlerin hazırlamış olduğu soruların büyük bir bölümünün alt düzeyde kaldığı belirlenmiştir. Çakmak, Kaçar ve Bulut (2018) ise yaptıkları araştırmada 5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kazanımları YBT'ye göre analiz etmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre 5. sınıfta yer alan kazanımların bilgi birikimi boyutu açısından çoğunluğu olgusal ve kavramsal bilgi boyutunda; bilişsel süreç boyutunda ise yine kazanımların çoğunlukla alt düzey düşünme boyutunda yani hatırlama, anlama ve uygulama basamaklarında yer aldığı tespit edilmiştir. Gültekin ve Burak (2019) sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan 4. sınıf kazanımlarını hem BT hem de YBT'ye göre incelemiştir. Analize göre 4. sınıf kazanımlarının alt düzey düşünme becerilerine yönelik olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Oran ve Karalı (2019) da 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan değerlendirme sorularını BT'ne göre incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre 7. sınıf düzeyinde değerlendirme sorularının büyük bir bölümünün bilgi düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Mercan Işık (2019) ise araştırmasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hazırlamış olduğu soruları YBT'ye göre incelemiştir. Araştırma sonucuna göre öğretmen adaylarının hazırlamış olduğu soruların büyük bir bölümünün alt düzey basamakları temsil eden sorular olduğu tespit edilmiştir. Büyükalın Filiz ve Baysal (2019) sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan kazanımları YBT'ye göre analiz etmiştir. Analiz sonuçlarına göre 4-7. sınıf programlarında yer alan kazanımların genellikle alt düzey basamaklara karşılık geldiği tespit edilmiştir. Uymaz ve Çalışkan (2019) ise sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından hazırlanan soruların YBT'ye göre analizini gerçekleştirmiştir. Elde edilen bulgulara göre öğretmen yapımı sorularında yoğun olarak bilişsel süreç boyutun hatırlama ve anlama düzeylerine denk geldiği; bilgi birikimi boyutunda ise olgusal bilgi birikimi boyutunu temsil ettiği sonucuna ulaşmışlardır. Kayacan (2021) 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan ünite değerlendirme sorularını YBT'ye göre incelediği çalışmada uygulama basamağına ait sorulara rastlamamıştır. Ayrıca ünite değerlendirme sorularının yoğun olarak alt düzey becerileri destekleyecek nitelikte olduğuna dikkat çekmiştir. Değirmenci ve Aydın (2021) ise 4. sınıf Türkçe, matematik, fen bilimleri ve sosyal bilgiler derslerinin öğretim programlarını YBT'ye göre analiz etmiştir. Buna göre sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan 30 kazanım, en fazla olgusal bilgi birikimi boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Buna karşın sosyal bilgiler kazanımlarından üstbilişsel bilgi birikimi boyutunda hiçbir kazanıma yer verilmediği tespit de edilmiştir. Bilişsel süreç boyutu açısından ise 30 kazanımın 27'sinin alt bilişsel süreç düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Kardeş İşler (2023) 4. sınıf kazanımlarını sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından YBT'nin bilişsel süreç boyutuna göre incelemiştir. Analizlere göre "Hatırlama, Çözümleme, Değerlendirme ve Yaratma" basamaklarında herhangi bir kazanıma rastlanılmamıştır. Yapılan önceki çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde öğretim programları, ders kitapları, çalışma kitapları, diğer yardımcı materyaller ve öğretmen yapımı sınav sorularının YBT'nin yoğun olarak alt düzeylerine karşılık geldiği görülmektedir. Eğitim sürecinde öğretim programları, ders kitapları, yardımcı ders kaynakları gibi unsurların birbirleriyle bağlantılı olduğu ve birbirlerini tamamlaması gerektiği düşünüldüğünde söz konusu tüm unsurların alt düzey sınıflamada kaldığı ve aslında birebirlerle uyumlu oldukları da söylenebilir. Bu bağlamda yapılandırmacı yaklaşımın benimsendiği 2005 yılından günümüze kadar geçen süre boyunca öğretim sürecinin farklı bileşenlerinde henüz hem yapılandırmacı yaklaşım felsefesinin hem de 21. yüzyıl becerilerinin istenen düzeyde yansıtılmadığı da ifade edilebilir. Bu noktadan hareketle 'Çalışma Soruları' kitaplarında yer alan sosyal bilgiler dersine ait soruların alt düzeyde olmasının alanyazında sonuçları paylaşılan diğer araştırmalarla paralellik gösterdiği de söylenebilir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, ‘Çalışma Soruları’ kitaplarının içeriğini geliştirmeye yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

- ‘Çalışma Soruları’ kitaplarında, öğrencilerin sadece bilgileri hatırlamasını ve anlamasını değil; aynı zamanda bu bilgileri kullanarak problem çözme, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme gibi üst düzey bilişsel becerilerini de geliştirmelerine olanak sağlayacak sorulara yer verilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda uygulama, çözümleme, değerlendirme ve yaratma becerilerini ölçen daha fazla sayıda sorunun hazırlanması önerilebilir.
- ‘Çalışma Soruları’ kitaplarında yer alan diğer ders disiplinlerinin de benzer şekilde incelenerek gözden geçirilmesi ve YBT’ye uygunluk açısından değerlendirilmesi önerilebilir. Bu sayede, kitaplar hem güncelliğini koruyacak hem de öğrencilerin değişen ihtiyaçlarına en iyi şekilde cevap verecektir.
- Bu araştırmada taksonomi olarak YBT tercih edilmiştir. Benzer araştırmalar farklı taksonomilere göre de yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (Eds.) (2010). *Öğrenme öğretim ve değerlendirme ile ilgili bir sınıflama: Bloom’un eğitimin hedefleri ile ilgili sınıflamasının güncelleştirilmiş biçimi* (D. A. Özçelik, Çev.). Ankara: Pegem Yayınları.
- Anderson, L. W., Krathwohl, D. R., Airasian, P. W., Cruikshank, K. A., Mayer, R. E., Pintrich, P. R., & Wittrock, M. C. (2001). *A taxonomy for learning, teaching, and assessing, a: a revision of bloom’s taxonomy of educational objectives, abridged edition*. NY: Longman.
- Aslan, E. (2010). Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk ders kitapları. *Eğitim ve Bilim*, 35(158), 215-231.
- Bayer, K. (2019, Ekim). *Mekânı algılama ve konum analizi becerilerinin Yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre sosyal bilgiler ders kitaplarında incelenmesi*. II. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Bulut Tutkun, S. (2008). *İlköğretim ders kitaplarının görsel boyut ve içerik tutarlılığı açısından incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Büken, R. (2021). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile ders kitaplarındaki coğrafya kazanım ve etkinliklerinin Yenilenmiş Bloom Taksonomisindeki bilişsel süreç basamaklarına göre analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Bümen, N. T. (2006). Program geliştirmede bir dönüm noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi. *Eğitim ve Bilim*, 31(142), 3-14.
- Büyükalın Filiz, S. ve Baysal, S. B. (2019). Analysis of social studies curriculum objectives according to Revised Bloom Taxonomy. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 20(1), 234-253.
- Ceylan, Y. (2019). *7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı, ders kitabı ve çalışma kitabının Krathwohl Taksonomisine göre incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Çakmak, Z., Kaçar, T. ve Bulut, B. (2018). Beşinci sınıf sosyal bilgiler öğretim programı kazanımlarının Yenilenmiş Bloom Taksonomi boyutlarına göre analizi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 72, 145-156.
- Değirmenci, T. ve Aydın, G. (2021). İlköğretim 4.sınıf Türkçe, matematik, fen bilimleri, sosyal bilgiler dersleri öğretim programlarının üstbilişsel açıdan analizi. *Lapseki Meslek Yüksekokulu Uygulamalı Araştırmalar Dergisi*. 2(4), 36-47.
- Demir, A. (2018). Endüstri 4.0’ dan eğitim 4.0’a değişen eğitim-öğretim paradigmaları. *Turkish Studies*, 13(15), 147-171.
- Demirel, Ö. (2010). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Demirkaya, H. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde ders kitabı. R. Sever ve E. Koçoğlu (Ed.) *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı*. içinde (s.89-104). Ankara: Pegem Yayınları.
- Doğan, Y. ve Torun, F. (2018). Sosyal bilgiler ders kitapları nereye doğru gidiyor? *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 111-125.

- Elbay, S. (2023). *Sosyal bilgiler kazanımlarının ve ders kitaplarındaki soruların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gültekin, M. ve Burak, D. (2019). 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı kazanımlarının Bloom ve Revize Bloom Taksonomilerine göre incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(18), 121-140.
- Kardaş İşler, N. (2023). İlkokul sosyal bilgiler dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve yenilenmiş Bloom taksonomisi kapsamında incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 472-486.
- Kaya Öksüz, G. (2024). *Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki ünite değerlendirme sorularının Yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kayacan, F. (2021). *6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan soruların revize edilmiş Bloom Taksonomisine göre değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kılıç, A. ve Seven, S. (2002). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Krathwohl, D. R. (2021). Bloom taksonomisinin gözden geçirilmesi: genel bir değerlendirme (H. S. Çelikaş, Çev.). *Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi*, (7), 288- 297.
- Maskan, A., Maskan, M. ve Atabay, K. (2007). İlköğretim 4. sınıf fen ve teknoloji ders kitabının değerlendirme ölçütleri yönünden incelenmesi. *Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (9), 22-32.
- MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2022). 4 çalışma soruları 1. (s. 166). Erişim Adresi: <https://cdn.eba.gov.tr/yardimcikaynaklar/2022/01/odsgm/ekitap/calisma/4calisma1.pdf>
- MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2022). 4 çalışma soruları 2. (s. 166). Erişim Adresi: <https://cdn.eba.gov.tr/yardimcikaynaklar/2022/01/odsgm/ekitap/calisma/4calisma2.pdf>
- MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2022). 5 çalışma soruları. (s. 106). Erişim Adresi: <https://cdn.eba.gov.tr/yardimcikaynaklar/2022/01/odsgm/ekitap/calisma/5calisma.pdf>
- MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2022). 6 çalışma soruları. (s. 112). Erişim Adresi: <https://cdn.eba.gov.tr/yardimcikaynaklar/2022/01/odsgm/ekitap/calisma/6calisma.pdf>
- MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2022). 7 çalışma soruları. (s. 105). Erişim Adresi: <https://cdn.eba.gov.tr/yardimcikaynaklar/2022/01/odsgm/ekitap/calisma/7calisma.pdf>
- Mercan Işık, S. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Yenilenmiş Bloom Taksonomisi bilişsel basamaklarına göre soru sorma becerilerinin incelenmesi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(1), 291-301.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. (Çev. Ed. Selahattin Turan). Ankara: Nobel Akademi Yayınları.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. USA: Sage.
- Näsström, G. (2009). Interpretation of standards with Bloom's Revised Taxonomy: a comparison of teachers and assessment experts. *International Journal of Research & Method in Education*, 32(1), 39-51.
- Oran, M. ve Karalı, M. A. (2019). Ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı değerlendirme sorularının Bloom Taksonomisinde bilişsel alan basamaklarına göre incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 88 – 104.
- Özdemir, S. M., Altıok, A. G. S., ve Baki, N. (2015). Bloom'un Yenilenmiş Taksonomisine göre sosyal bilgiler öğretim programı kazanımlarının incelenmesi. *Journal of Research in Education and Teaching*, 4(3), 363- 375.
- Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özkaral, T. C. (2019, Ekim). *7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan soruların üst düzey düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi*. II. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

- Sığırı, Ü. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Strauss, A. & Corbin, J. (2015). *Basics of qualitative research techniques and procedures for developing grounded theory* (Fourth Edition). London: SAGE.
- Şanlı, C. ve Pınar, A. (2017). Sosyal bilgiler dersi sınav sorularının Yenilenen Bloom Taksonomisine göre incelenmesi. *İlköğretim Online*, 16(3), 949-959.
- Tutkun, Ö. F., Demirtaş, Z., Arslan, S. ve Gür Erdoğan, D. (2015). Revize Bloom Taksonomisinin genel yapısı: gerekçeler ve değişiklikler. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASS)*, 32, 57-62.
- Uymaz, M. ve Çalışkan, H. (2019). Öğretmen yapımı sosyal bilgiler dersi sınav sorularının Yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(1), 331-346.
- Yakar, A. (2016). Geleceğin eğitimi üzerine program ve tasarım modeli önerileri: “Yaşamsal eğitim programları” ve “Yaşamsal öğretim tasarımları”. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 1-15.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Research Article

‘Çalışma Soruları’ Kitaplarındaki Sosyal Bilgiler Dersi Sorularının Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi

An Analysis of Social Studies Course Questions in ‘Study Questions’ Books According To The Revised Bloom Taxonomy

<p>Gizem KAYA ÖKSÜZ Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Uzmanı Gazi Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü gizemkayaoksuz@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-8397-9389</p>	<p>Fitnat GÜRGİL ULUSOY Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü fgurgil@gazi.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-3322-1438</p>
---	--

Extensive Summary

Introduction and Purpose

The aim of the study is to examine the social studies course questions in the books titled ‘Study Questions’ distributed by the Ministry of National Education [MoNE] to schools in the 4th, 5th, 6th and 7th grades in the 2022-2023 academic year according to Revised Bloom’s Taxonomy [RBT]. In line with this main purpose, answers to the following questions were sought:

1. How is the distribution of the social studies course questions in the fourth grade ‘Study Questions’ books according to the Knowledge Accumulation and Cognitive Process Dimensions of RBT?
2. How is the distribution of the questions related to the social studies course in the fifth grade ‘Study Questions’ book according to the Knowledge Accumulation and Cognitive Process Dimensions of RBT?
3. How is the distribution of the questions related to the social studies course in the sixth grade ‘Study Questions’ book according to the Knowledge Accumulation and Cognitive Process Dimensions of RBT?
4. How is the distribution of the questions related to the social studies course in the seventh grade ‘Study Questions’ book according to the Knowledge Accumulation and Cognitive Process Dimensions of RBT?

Method

Qualitative research method was adopted in the study. In this direction, case study, one of the qualitative research designs, was used in the study. According to the author, a case can be a person, group, community, institution or program. What is important is that the boundaries of the subject handled as a case are well defined. In this study, the element taken as a case is the questions of the social studies course in the ‘Study Questions’ books. The study group of the research consists of 741 multiple-choice questions in a total of five books, two at the 4th grade level, one at the 5th grade level, one at the 6th grade level and one at the 7th grade level. Data sources were accessed from the official website of the MoNE General Directorate of Measurement, Evaluation and Examination Services under the title of E-Books/Basic Education Books on 06/08/2022.

Analysis

Descriptive analysis method was used to analyze the findings obtained in this study. Strauss and Corbin (2015) discuss qualitative data under two main headings as content and descriptive analysis. According to the descriptive analysis approach, the data obtained are organized and interpreted according to predefined themes and these findings are presented to the reader. In the process of descriptive analysis, a structure was first created by determining the conceptual framework in which the data will take place. In this study, the RBT was determined as the framework. Then, the data were analyzed in accordance with the determined framework. Then, the data were tabulated and organized and presented with examples of direct quotations. In order to

increase the validity of the study, detailed definitions were tried to be made. In addition, expert opinions were consulted in the study. Direct quotations related to the analysis were used to ensure the confirmability of the findings. Apart from these, the questions in the Workbooks were analyzed separately by the researcher and a social studies educator at different times. In this study, the agreement rate between the researcher and the social studies educator was 91.48%.

Conclusion and Recommendations

According to the results obtained, it was determined that more than half of the 433 questions of the social studies course in the 4th grade ‘Study Questions’ book were at the factual level, followed by the questions at the conceptual level. It was also determined that there were no questions at the metacognitive level in terms of knowledge accumulation dimension. In terms of the cognitive process dimension, approximately 8% of the questions represent the metacognitive level. According to the findings obtained, it can be said that the questions of the social studies course in the ‘Study Questions’ book used at the 4th grade level represent the lower level. In other words, it can be stated that it is far from the aim of raising qualified people, especially emphasized by the 21st century. The findings obtained by examining 105 questions of the social studies course in the 5th grade ‘Study Questions’ book can be summarized as follows: In terms of the knowledge accumulation dimension, 104 questions are at the factual and conceptual level. Only one of these questions was at the procedural level. When the questions in the same book were evaluated in terms of the cognitive process dimension, it was determined that there were only three questions in terms of high-level cognitive areas. As a result, it can be said that the questions at the 5th grade level consisted mostly of lower level questions as in the 4th grade level. At the 6th grade level, 101 questions from the social studies course were included in the ‘Study Questions’ book. In terms of knowledge accumulation dimension, 68% of the questions at this grade level are at the factual level and 26% are at the conceptual level. There were no questions at the metacognitive level. In the cognitive process dimension, it was concluded that 97% of the questions consisted of questions at the lower level. When analyzed in terms of high-level cognitive domains, it was seen that there were no questions in the evaluation and creation stages. As a result, it can be said that the questions at the 6th grade level also correspond to lower level questions. At the 7th grade level, 102 questions from the social studies course were included in the ‘Study Questions’ book. In terms of knowledge accumulation dimension, more than half of these questions represent the factual level. It was concluded that there were no questions at the metacognitive level at this grade level. In terms of cognitive process dimension, it was determined that only two questions representing high-level cognitive areas were included. In addition, it was also observed that there were no questions in the evaluation and creation steps in the classification of high-level cognitive domains. According to RBT, it can be said that the questions at the 7th grade level are also at a low level. As a result, it has been determined that the questions in the social studies course in the ‘Study Questions’ books are at lower levels in terms of both the knowledge accumulation dimension and the cognitive process dimension compared to the RBT. It was observed that the questions in the ‘Study Questions’ book were generally concentrated at the recall and comprehension levels in terms of the knowledge accumulation dimension. Again, it was determined that no question was asked at the metacognitive level in terms of the knowledge accumulation dimension at all grade levels; in addition, no questions representing the evaluation and creation steps, which symbolize high-level cognitive areas, were included in the cognitive process dimension. In line with the findings, some suggestions were made to improve the content of the ‘Study Questions’ books. The ‘Study Questions’ books should be revised to include questions that enhance not only recall and understanding but also higher-level cognitive skills such as problem solving, critical thinking, and creative thinking, with a focus on application, analysis, evaluation, and creation, and other course disciplines should be evaluated similarly to ensure the books remain current and meet students’ evolving needs, and future studies could apply different taxonomies to achieve similar goals.